

Výchova v období antického Říma

Tři etapy vývoje římské společnosti

1. prvobytné rodové zřízení a období králů - od 8. stol př.n.l. do 6. stol. př.n.l.
2. období republiky – od 6. stol. př.n.l. do roku 30 př.n.l.
3. období císařství – od r. 30 př.n.l. do r. 476 našeho letopočtu, do zániku Západořímské říše, dobytí Říma Ostrogóty

ad1) V období rodovém a období králů nebyly školy jako vzdělávací instituce. Zpočátku se děti učily nápodobou od dospělých, přirozená dělba práce na mužskou a ženskou, tedy určité zvláštnosti ve výchově chlapců a dívek. Zpočátku bylo těžiště výchovy v **pracovní výchově**, - příprava zemědělce. Později se v **rámci rozumové výchovy** učily děti **elementární gramotnosti** – čtení, psaní, počítání, ale doma, učil otec.

Dále byla příprava **tělesná a vojenská, mravní a náboženská výchova.**

Otec rodiny měl neomezenou moc. Dítě kladli otci po narození k nohám. Zvedl-li je, dal mu právo na život, přijal ho. Pokud dítě nechtěl, nechal ho ležet a tím odsoudil k smrti.

ad2) V období republikánského zřízení si Řím postupně podmanil celý Apeninský poloostrov, za punských válek s Kartágem získal nadvládu nad Středozemním mořem a r. 146 př.n.l. mu podlehl i Řecko. Do Říma plynulo velké bohatství a mnoho otroků. Nejdříve vznikají soukromé školy, **ludus**. Učilo se čtení, psaní počítání a **zákony dvanácti desek**, kde byly jmenovány ctnosti občana římské republiky. Hoši se účastnili jednání na fóru a v senátu a navštěvovali vojenské tábory. Později po dobytí Řecka se **přejal systém řeckých škol**. Řečtina se stala druhým jazykem, vzdělání a **bohatí Římané měli pro své děti vzdělané řecké vychovatele.**

Povinností římského občana bylo podílet se na veřejné a politické práci, proto musel umět působit na lidi. Vznikají **rétorské školy**, vychovávaly řečníky. Řečník musel znát latinskou a řeckou gramatiku literaturu, z paměti citovat, dostával vzdělání i v řeckém a římském právu, filozofii, matematice, astronomii a muzice. Samozřejmě byla tělesná a vojenská výchova.

ad3) V období římského impéria vládl absolutistický císař. Školy měly vychovat lidi oddané císaři, proto došlo postupně k **zestátnění škol**. Učitel se stal státním úředníkem, nad školami dohlížela státní inspekce.

Na druhé straně nastal velký rozvoj škol, i škol vysokých. Známé byly v Římě, Athénách, Alexandrii a v Konstantinopoli.

Někteří představitelé Říma, kteří se zabývali výchovou

Marcus Tullius Cicero (106-43 př.n.l.). Slavný řečník, vrchol vzdělání viděl

v řečnictví – rétorika, historie, filozofie. Přírodní vědy a gymnastiku podceňoval. Vystupovat proti tvrdým tělesným trestům a požadoval individuální přístup k žákům.

Marcus Terentius Varro (115-25 př.n.l.) Veškeré vědění alexandrijské školy shrnuje do tzv. sedmera svobodných umění: gramatika, rétorika, dialektika, aritmetika, geometrie, astronomie, múzika. Tento cyklus studijním oborů přešel i do středověku – první tři obory se nazývaly **trivium** a další čtyři **quadrivium**, dohromady tvořily septem artes liberales, tedy **sedmero svobodných umění**.

Varro chce opírat výuku o příklady, nepřetěžovat paměť, cení výchovnou úlohu matematiky.

Stoický filozof **Lucius Annaeus Seneca (4. př.n.l.-65n.l.)**, vychovatel císaře Nerona. Jeho heslem bylo *Neučíme se pro školu, ale pro život*. Zdůrazňovat mravní výchovu.

Císař Marcus Aurelius (121-180 n.l.), zvaný „filozof na trůně“, důraz též na umění mravně a rozumně žít.

Nejucelenější syntézu římské výchovy podal **Marcus Fabius Quintilianus (38-96 n.l.)** Nebyl jen teoretik, ale sám byl učitelem a ředitelem rétorské školy v Římě. Napsal první systematickou didaktiku – *O výchově řečníka – 12 knih*. Mnohé názory, které se zde objevují, vidíme i v dílech J.A.Komenského.

Zabývá se výchovou řečníka od narození dítěte, jak rozvíjet řeč, hlas, rytmiku řeči. Vyzvedá úlohu školní výchovy. Ve škole se navazují přátelství, hoši se učí spolupráci, vzájemné pomoci, je zde zdravé soutěžení. Učitel má vycházet z individuality žáka. *Učitel musí být vzorem, příkladem, má mít hluboké vzdělání, kladný přístup k žákům, trpělivý, neúnavný, nesmí být urážlivý, má ochotně radit, pochválit, ale chválou neplýtvat. Tělesné tresty odmítá, vedou k zatvrzelosti Věř v široké možnosti dítěte. Zdůrazňuje střídání rozumové činnosti s oddechem. Požaduje vysokoškolské vzdělání učitelů. Důslednost, poslušnost v myšlení. Základy učení se nemají klást kvapně, ale trvale.*

(Viz názory Komenského)

V Římě postupně sílilo křesťanství. Zpočátku pronásledováno, později povoleno milánským ediktem r. 313 n.l. Mnozí římsští myslitelé jsou pak současně křesťanskými mysliteli.

Na východě římské říše dochází k postupnému a nenásilnému splývání antiky s křesťanstvím, hledají se formy, jak spojit křesťanství s antickou tradicí (Origenes). Na západě říše je antická kultura tvrdě potírána (Hieronymus, Tertullianus).

Významným křesťanským myslitelem byl **Augustinus Aurelius, později známý jako sv. Augustin**.

Školy ve středověku

Ve středověku se **obyvatelstvo rozdělilo na stavy** a podle toho, ke kterému stavu kdo patřil, podle toho se mu dostalo výchovy a vzdělání. Křesťanství prolínalo veškerou výchovou. Byl potlačen antický kult krásného a zdravého těla a výchova se orientovala na duši a přípravu na posmrtný život. Vzniklo několik systémů výchovy.

1. Školy církevní : klášterní
katedrální (chrámové)
farní

Klášterní školy se začaly rozšiřovat po roce 529, kdy byl založen první benediktinský klášter v Monte Cassinu. Vznikají další řády – např. cisterciáci, premonstráti, dominikáni apod., šíří se po Evropě, zakládají kláštery a v kláštorech školy, někde u klášterů špitály. Kláštery byly centry vzdělanosti – opisování a zdobení knih, mniši učili rolníky novým způsobům hospodaření v zemědělství, ale i pivovarnictví apod. Nejdříve se v kláštorech vzdělávali pouze hoši zasvěcení mnišskému životu, tzv. pueri oblati, obláti, kteří byli v klášteře od 9 let. Později vznikla“

schola interna, kde děti v klášteře i bydlely, byli zde i děti šlechty, hoši i dívky dostávali vzdělání v klášteře

schola externa, kde žáci docházeli už jen na výuku

V klášteře se učilo čtení, psaní, počítání, výklad zákona božího a církevní zpěv, později bylo obsahem **sedmero svobodných umění** (trivium a quadrivium), teologie, později i poznatky z přírodních věd, , právo.

Katedrální (chrámové) školy vznikaly v sídlech biskupů u katedrál a připravovaly kněžský dorost. Úroveň vzdělání dosti vysoká, blížily se školám klášterním.

Školy farní – při farách, poskytovaly nejnižší úroveň vzdělání, čtení, psaní, náboženství a církevní zpěv. Zpočátku jen na málokteré farní škole byly počty.

Na školách se učilo v latinském jazyce, memorování, bez názorných pomůcek.

2. Výchova světského feudála – rytířská výchova

Opomíjena byla zpočátku výchova rozumová, šlechtici byli negramotní, na vyřizování písemných záležitostí měli na hradě učeného mnicha. Výchova byla zaměřena na složku vojenskou a tělesnou, dále náboženství, estetická výchova. Šlechtic měl být obratným a zdatným vojákem, být oddaný vládci, umět veršem oslavit svoje udatné činy a opěvovat krásu žen. Obsahem rytířské výchovy bylo **sedmero rytířských ctností**: jízda na koni, střelba

z kuše, zacházení se zbraní (např. s mečem), plavání, skládání veršů a zpěv, hra v dámu a šachy.

Hoch byl do 7 let doma, pak odešel na jiný hrad, kde byl do 14 let **pážetem**, učil se chování, obsluhoval u stolu (dolévání číší), pak od 14 do 21 **byl panošem (zbrojnošem)**, doprovázel pána hradu na lov, do boje, staral se o koně, o zbraně, učil se bojovat. V 21 letech byl pasován **na rytíře**.

Dívky byly většinou vzdělávány doma v náboženství, vedení domácnosti, v hudbě a zpěvu, nebo také odešly na jiný hrad ke dvoru (dvorní dámy).

Až později posílali i šlechtici své děti na vzdělání do klášterů. Bylo to pod vlivem příkladu panovníka Karla Velikého (panoval v letech 768-814), který založil u svého dvora palácovou školu pro děti vládaře a dvorské šlechty. Od té doby se i mezi šlechtou začalo více cenit vzdělání.

3. Městské školy

Vznikaly z potřeb měšťanů v pozdním středověku. Nejdříve to byly školy **cechovní** a **kupecké**. Zaměřeny byly na tzv. **sedmero mechanických dovedností**.

Později vznikaly **městské školy nižší** – 2-3 roky, čtení, psaní, počítání, latinská mluvnice a náboženství,

městské školy vyšší, tzv. školy partikulární, obsahem byly vybrané části sedmera svobodných umění, měly vysokou úroveň.

Postupně se do městských škol začala dostávat mateřština. Městské školy, kde se vyučovalo česky, se v Čechách nazývaly **školy dětinské**. Vedle nich vznikaly soukromé elementární školy, školy **pokoutní (postranní)**, kde se děti učily za peníze čtení psaní (učil třeba vysloužilý voják). Měly nejnižší úroveň.

4. Univerzity

Nejstarší vznikla v Itálii v Bologni (1158), pak rychle následují další, např. Oxford (1168), Cambridge (1231), v Paříži Sorbonna (1207). U nás Karlova univerzita 1348.

Klasická středověká univerzita měla 4 fakulty.

1. Fakulta artistická (ars je latinsky umění, tedy fakulta sedmera svobodných umění.

Absolvent trivie dostal titul **bakalář**, quadrivia **mistr**.

Pak teprve mohl postoupit na některou z dalších fakult.

2. Fakulta teologická

3. Fakulta právníká

4. Fakulta lékařská

Z těchto fakult měl titul doktor.

Univerzita se dělila na fakulty. V čele univerzity stál rektor, v čele fakult děkani, existovala univerzitní rada.

Zpočátku neexistovala budova, založení univerzity znamenalo, že papež potvrdil bulu, ve které povolil založení společenství učitelů a studentů. Učilo se v kostele, po bytech učitelů.

